

АУДИТОРСЬКІ СВІДЧЕННЯ ТА МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ АУДИТУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

AUDIT OPINIONS AND METHODOLOGICAL TOOLS FOR AUDITING CURRENT LIABILITIES

УДК: 657.6:346.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.16-41>

Василіук М.М.¹

д.е.н., професор,
професор кафедри обліку і
оподаткування,
Прикарпатський національний
університет
імені Василя Стефаника

Кузьмін Т.Л.²

доктор філософії,
асистент кафедри обліку і
оподаткування,
Прикарпатський національний
університет
імені Василя Стефаника

Базюк Л.П.³

здобувач освітнього рівня "Магістр",
Прикарпатський національний
університет
імені Василя Стефаника

Vasylyuk Mariya

Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University

Kuzmin Tetiana

Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University

Baziuk Liudmyla

Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University

Стаття присвячена питанням організації аудиту поточних зобов'язань підприємства, що є важливою складовою процесу фінансового аудиту та має на меті допомогти аудиторам та фінансовим менеджерам у більш ефективній організації аудиту. У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти аудиту поточних зобов'язань, що включають заборгованості перед постачальниками, кредиторами та іншими контрагентами. Особливу увагу приділено методам оцінки достовірності та повноти обліку поточних зобов'язань, виявленню ризиків та помилок, а також перевірці відповідності між бухгалтерським обліком і даними, що наведені в фінансовій звітності підприємства. Також детально описуються етапи аудиту поточних зобов'язань, починаючи від планування і збору первинних документів до складання аудиторських звітів та рекомендацій.

Ключові слова: аудит, аудиторські свідчення, поточні зобов'язання, облік, фінансова звітність, аудиторський ризик, методичний інструментарій.

The article is dedicated to the organization of the audit of current liabilities of an enterprise, which is an essential part of the financial audit process and aims to help auditors and financial managers in more effective audit organization. The article discusses the theoretical and practical aspects of auditing current liabilities, including debts to suppliers, creditors, and other counterparties. The objective of the research is to develop methodological approaches to auditing current liabilities, which include determining the audit methodology, collecting and evaluating audit evidence, as well as improving the process of verifying the accounting data of liabilities. Additionally, attention is paid to the assessment of audit risk, which is an integral part of evaluating the reliability of financial statements. The aim of the research is to develop methodological approaches to auditing current liabilities of enterprises, specifically determining the audit methodology, gathering and evaluating audit evidence to ensure the reliability of financial reporting. Achieving this goal involves considering the main aspects of liability auditing, analyzing methods of gathering audit evidence, applying relevant standards and procedures, and improving the process of verifying the accuracy and legality of liability accounting data. Moreover, a comprehensive review of existing audit standards and guidelines is essential in the context of evolving financial regulations and market conditions. It is important to examine how international auditing standards align with local requirements and adapt to the changing financial landscape. The paper also emphasizes the necessity of improving the professional competence of auditors and the development of specialized training programs to enhance their ability to identify risks and detect potential misstatements in the financial reports. The prospects for further research in the field of auditing current liabilities focus on improving methods and approaches to the audit of liabilities, especially in the context of modern economic realities. The research should include the development of new methodologies for risk assessment and the improvement of the audit sampling process, as well as the analysis of the impact of legislative changes on auditing practices. Special attention should be given to technological advancements, such as the use of data analytics and automated systems, which could significantly enhance the accuracy and efficiency of audits, ensuring a more reliable audit outcome.

Key words: audit, audit evidence, current liabilities, accounting, financial reporting, audit risk, methodological tools.

Постановка проблеми. Аудит поточних зобов'язань є однією з важливих складових аудиторської перевірки, оскільки зобов'язання безпосередньо впливають на фінансову стабільність та ліквідність підприємства. Короткострокові зобов'язання є важливим елементом фінансової звітності, оскільки поточні зобов'язання мають безпосередній вплив на здатність підприємства виконувати фінансові зобов'язання в короткостроковій перспективі. Аудит поточних зобов'язань включає перевірку всіх зобов'язань підприємства, які повинні бути погашені протягом поточного звітного періоду. Це вимагає від аудитора детального аналізу не лише облікових записів, а й фінансових

операцій, пов'язаних з нарахуванням та погашенням таких зобов'язань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання аудиту поточних зобов'язань підприємств присвячено багато праць. Так, Дубініна М.В. та Лозинська Т.В. у своїх дослідженнях всебічно аналізують методику та методологію організації і ведення обліку та аудиту поточних зобов'язань підприємств. Вони зазначають, що поточні зобов'язання є невід'ємною частиною діяльності будь-якого підприємства, незалежно від його сфери діяльності, і для правильної організації їх бухгалтерського обліку важливим є точне визначення моменту їх виникнення [1, с. 1132].

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7372-4382>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4601-1226>

³ ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2734-4318>

Овчарик Р.Ю. стверджує, що використання аудиторськими спеціалізованих програмних продуктів значно підвищує ефективність аудиторських перевірок. Завдяки цьому відкриваються нові можливості для надання супутніх послуг аудиту, що, в свою чергу, сприяє поліпшенню якості обслуговування клієнтів [2, с. 70].

Загальні питання вдосконалення обліку як інформаційного підґрунтя для аналізу та аудиту зобов'язань розглядаються Лебедиком Г.В. та Яценком В.В. [3, с. 89]. Автори доводять, що контроль (аудит) зобов'язань сприяє ефективному формуванню, підготовці та прийняттю управлінських рішень та платоспроможності. Морозова Є.П. та Левчинський Д.Л. охарактеризували принципи аудиту зобов'язань за міжнародними стандартами, що дозволяє краще зрозуміти методологію аудиту та значно підвищити якість процесу перевірки [4, с. 18]. Однак дослідниками недостатня увага приділяється питанню формування аудиторських свідчень та методичного інструментарію аудиту поточних зобов'язань.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка методичних підходів до аудиту поточних зобов'язань підприємств, зокрема визначення методики проведення аудиту, збору та оцінки аудиторських свідчень для забезпечення достовірності фінансової звітності. Досягнення поставленої мети передбачає розгляд основних аспектів аудиту зобов'язань, аналіз методів збору аудиторських доказів, застосування відповідних стандартів та процедур, а також удосконалення процесу перевірки достовірності та законності облікових даних зобов'язань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аудит операцій, пов'язаних із зобов'язаннями, передбачає перевірку точності даних щодо наявності зобов'язань перед кредиторами, повноти та своєчасності відображення первинної інформації в зведених документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку зобов'язань відповідно до обраної облікової політики, національних стандартів бухгалтерського обліку, реальності зобов'язань, а також законності і доцільності проведених фінансових розрахунків та достовірності відображення зобов'язань у фінансовій звітності. У вітчизняній практиці аудиту зовнішній аудит проводиться незалежними сертифікованими аудиторськими у відповідності до вимог Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [5].

У відповідності до критеріїв корисності аудиторських свідчень, інформаційне забезпечення щодо поточних зобов'язань має відповідати таким принципам бухгалтерського обліку: принцип визнання (зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому

внаслідок його погашення); принцип оцінки (оцінюються зобов'язання згідно з принципом собівартості, за номінальною вартістю. Як правило, вона вимірюється поточною дисконтованою оцінкою очікуваного платежу); принцип класифікації (поточні зобов'язання повинні бути чітко відокремлені від довгострокових зобов'язань у фінансовій звітності. Тобто протягом одного року або в межах операційного циклу підприємства).

Джерелами доказів щодо короткострокових зобов'язань виступають різноманітні документи (наприклад, рахунки-фактури, бухгалтерські реєстри, звітні форми) та наявність відповідних витрат, зокрема у вигляді грошових коштів. За допомогою застосування аналітичних процедур, звірки залишків на рахунках інших короткострокових зобов'язань, перевірки документів і записів на рахунках, а також дослідження виплат і пошуку не відображених у обліку зобов'язань аудуються зобов'язання, такі як визнані претензії, штрафи за орендні операції, нарахування винагород за виконані роботи та надані консультації, включаючи виплати аудиторам.

Для досягнення максимальної ефективності при проведенні аудиту поточних зобов'язань необхідно структурувати тематику аудиту за його основними елементами, а саме: аудит короткострокових кредитів банків; аудит поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями; аудит кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги; аудит зобов'язань, забезпечених короткостроковими векселями виданими; аудит поточних зобов'язань за розрахунками з одержаних авансів, за розрахунками з бюджетом, за розрахунками з позабюджетних платежів, за розрахунками зі страхування, за розрахунками з оплати праці, за розрахунками з учасниками, за розрахунками із внутрішніх розрахунків.

Документальна перевірка розрахункових та кредитних операцій проводиться за такою схемою:

- на основі даних аналітичного обліку визначаються суми кредиторської заборгованості (можна також надіслати запит кредиторам для підтвердження належних їм сум);
- звіряється залишок заборгованості, що обліковується на балансі на початок періоду перевірки, з кожним видом розрахунків і відповідними залишками в облікових регістрах;
- перевіряються записи по кожному виду розрахунків у регістрах, а також документи, що стали підставою для цих записів;
- перевіряється законність виконаних операцій по кожній сумі заборгованості.

Типова організаційно-структурна модель аудиту поточних зобов'язань наведена нами на рис. 1.

Аудиторський план розробляється з урахуванням того, що в ньому визначається час для

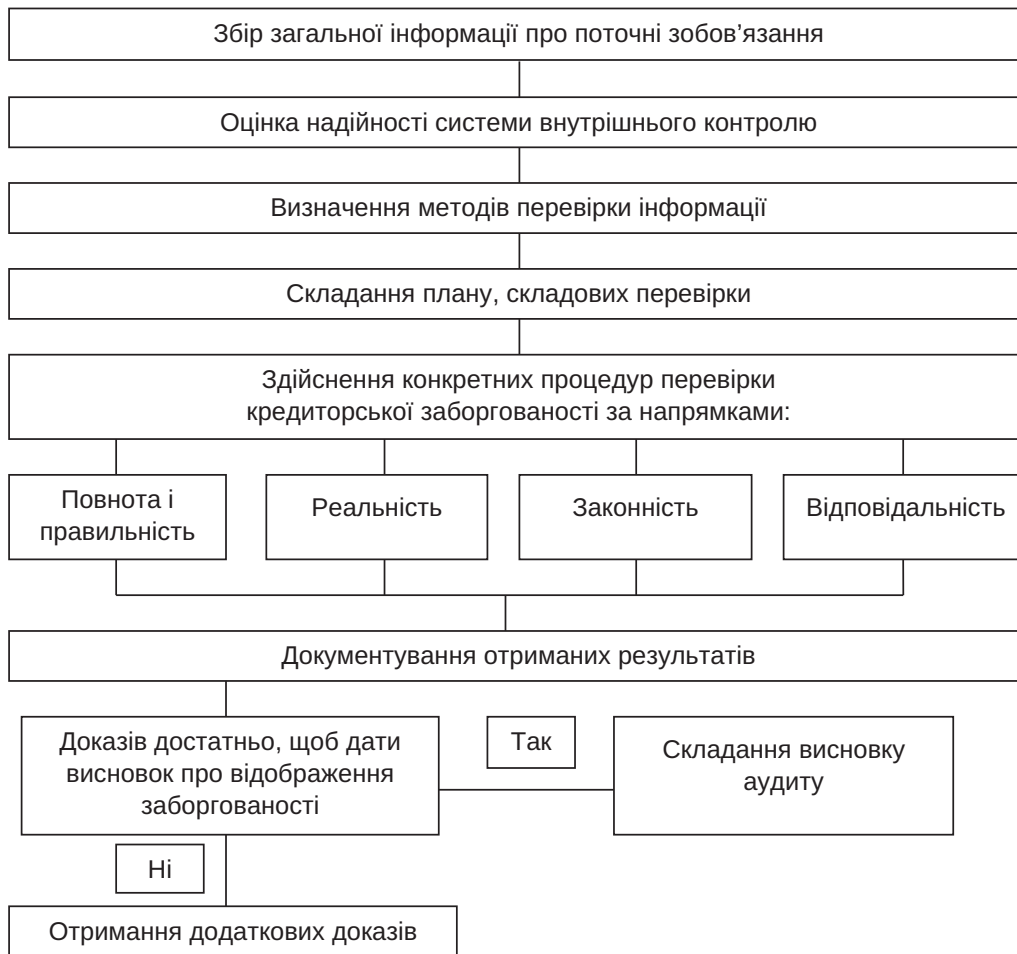


Рис. 1 Організаційно-структурна модель аудиту поточних зобов'язань

Джерело: розроблено авторами.

проведення кожної конкретної аудиторської процедури. Аудитори та аудиторські фірми в Україні під час розробки плану аудиту та протягом його виконання мають право самостійно обирати форми і методи аудиту, керуючись чинним законодавством, нормами і стандартами, умовами договору з замовником, а також своїми професійними знаннями та досвідом.

У програмі аудиту види, зміст і час виконання запланованих аудиторських процедур повинні відповідати показникам, визначеним у загальному плані аудиту. Аудиторська програма служить для управління роботою виконавців аудиту та контролю за їх діяльністю. Вона також включає перелік об'єктів аудиту за його напрямками та визначає час, необхідний для виконання кожного напрямку аудиту або аудиторської процедури.

Аудиторська перевірка завжди розпочинається із аналізу результатів інвентаризації поточних зобов'язань за конкретні звітні періоди, які найбільш близькі до дати аудиту. Інформацію, отриману під час інвентаризації, необхідно порівняти з даними, відображеними в фінансовій звітності та Головні книзі, а також за рахунком 63.

Під час аудиту, особливу увагу приділяють сумах кредиторської заборгованості за рахунками, а також вивчають причини їх виникнення та терміни їх погашення. Якщо заборгованість не була погашена в установленний термін, аудитор вивчає причину цього затримання.

Оскільки виникнення кредиторської заборгованості пов'язане з великою кількістю зовнішніх контрагентів, для проведення її аудиторської перевірки доцільно застосовувати МСА 530 «Аудиторська вибірка». Проведення аудиторської вибірки передбачає аналіз бухгалтерських записів шляхом відбору певної кількості даних, що дозволяє достовірно оцінити всю сукупність, яка не була охоплена перевіркою. Окрім вибірки, аудитору необхідно підтвердити наявність заборгованості перед контрагентами, для чого доцільно використовувати МСА 505 «Зовнішні підтвердження», оскільки цей стандарт визначає порядок отримання аудиторських доказів від зовнішніх осіб. Зазвичай такими об'єктами є рух на поточних рахунках, позики, надані кредиторами, а також залишки на рахунках кредиторської заборгованості.

Аудитор може використовувати запити для позитивних підтверджень, які вимагають підтвердження інформації в будь-якому разі, або для негативних підтверджень, які вимагають відповіді тільки в разі незгоди з вказаними даними, або комбінувати ці підходи. Позитивні запити можуть бути як закритими, коли суми для підтвердження не вказуються, так і відкритими, коли зазначаються конкретні суми, які потребують підтвердження. Завершенням процедури зовнішнього підтвердження є оцінка отриманих результатів.

Важливо зазначити, що обсяг прямих якісних аудиторських доказів щодо підтвердження кредиторської заборгованості матиме важливий вплив на подальший моніторинг та контроль якості аудиторських послуг [6, с. 147].

У таблиці 1 наведено фрагмент результатів аудиторського контролю шляхом зустрічної перевірки поточних зобов'язань по розрахунках з постачальниками та підрядниками.

Слід зазначити, що основним об'єктом вивчення є документація з облікової політики підприємства. Під час документальної перевірки аудитор ознайомлюється з переліком підприємств, з якими організація, що перевіряється, веде розрахунки, а також з прізвищами відповідних осіб [7]. Аудитор аналізує динаміку кредиторської заборгованості та перевіряє відповідність отриманих за розрахунками даних бухгалтерському обліку. Це дозволяє оцінити ефективність внутрішнього контролю за розрахунками, а також виявити можливі викривлення в звітних даних щодо розрахунків.

Для зручності поточного обліку економічні суб'єкти часто використовують власні коди рахунків або коди бухгалтерського обліку, які відрізняються від загальноприйнятих. Усі такі випадки повинні бути детально описані в обліковій політиці. Аудитор має ретельно перевірити правильність перенесення сальдо за такими рахунками до бухгалтерської звітності.

Важливим є здійснення оцінки ефективності внутрішнього контролю підприємства. Аудитор повинен перевірити, чи є в підприємства надійні процедури для ідентифікації, оцінки та класифікації зобов'язань, а також для їх погашення. Наявність слабких місць у системі контролю може підвищити ризики викривлення фінансової звітності.

Також аудитор повинен провести оцінку ризиків і впливу на фінансову звітність, а саме чи є викривлення поточних зобов'язань, а також визначити, як ці викривлення можуть вплинути на фінансові показники підприємства (наприклад, на показники ліквідності або платоспроможності). Завданням аудитора при визначенні аудиторського ризику є правильна оцінка величини властивого ризику та ризику контролю, а також коригування та вплив на рівень ризику невиявлення.

Якщо розрахований рівень аудиторського ризику надмірно високий порівняно з допустимим, аудитор може відмовитися від надання аудиторського висновку або розробити ряд заходів для його зниження. Це можуть бути такі дії, як відновлення обліку, детальне дослідження господарських операцій або залучення експертів. Якісна оцінка ризиків полягає в ідентифікації ризиків, властивих реалізації рішення, визначенні їх кількісної структури та виявленні найбільш ризикованих аспектів у розробленому алгоритмі прийняття рішення [8, с. 52].

Таким чином, аудиторський ризик, який визначає ймовірність того, що висновки аудитора щодо достовірності фінансової звітності клієнта можуть бути помилковими, є невід'ємною частиною сучасної теорії та практики аудиту. Розрахунок і оцінка аудиторського ризику дозволяють точніше спланувати перевірку, зменшити витрати часу на її виконання, зосередитися на найбільш важливих питаннях і підвищити загальну якість аудиторської роботи. Після виконання аудиторських процедур аудитор

Таблиця 1

Результати щодо зустрічної перевірки заборгованості з постачальниками та підрядниками у 2023 р. (фрагмент)

Кредитор	Сума кредиторської заборгованості, грн.	Дата виникнення заборгованості	Підстава виникнення заборгованості	Згідно акту звірки від кредитора		Відхилення
				Сума, грн	Дата	
ТОВ «Будтех-Долина»	10 000,00	15.12.2022р.	Не співпадіння в часі виконання сторонами зустрічних зобов'язань	10 000,00	15.12.2022р.	–
ТОВ «Західна покрівельна компанія»	56 000,00	21.12.2022р.	Не співпадіння в часі виконання сторонами зустрічних зобов'язань	56 000,00	21.12.2022р.	–
ТОВ «Фрінет»	800,00	06.12.2022р.	Не співпадіння в часі виконання сторонами зустрічних зобов'язань	800,00	06.12.2022р.	–

Джерело: розроблено авторами

формулює висновки та складає звіт, у якому відображаються результати перевірки. У звіті аудитор має надати оцінку достовірності фінансової звітності підприємства, зазначити про виявлені порушення або помилки в обліку та навести рекомендації щодо поліпшення внутрішнього контролю.

Висновки. Аудит операцій, пов'язаних із поточними зобов'язаннями, є важливим інструментом для забезпечення прозорості фінансових звітів та достовірності фінансової інформації. Проведення аудиту таких операцій дозволяє виявити неточності у відображенні зобов'язань, а також оцінити ефективність облікової політики підприємства. За допомогою аналізу, перевірки документів та аудиторської вибірки можна виявити потенційні порушення, які можуть вплинути на фінансові результати підприємства.

Одним із основних елементів аудиту є перевірка короткострокових зобов'язань, зокрема кредиторської заборгованості, за рахунками поставальників та підрядників. Оцінка ризиків, пов'язаних із поточними зобов'язаннями, а також перевірка належності відображення зобов'язань у фінансовій звітності є важливими для зниження аудиторського ризику та забезпечення достовірності фінансової інформації. Перспективи подальших досліджень у сфері аудиту поточних зобов'язань зосереджуються на удосконаленні методів і підходів до аудиторської перевірки зобов'язань, особливо в умовах сучасних економічних реалій. Дослідження повинні охоплювати розробку нових методик для оцінки ризиків та покращення процесу аудиторської вибірки, а також аналізу впливу змін у законодавстві на практику аудиту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дубініна М.В., Лозинська Т.В. Поточні зобов'язання: порядок визначення та відображення у балансі. *Глобальні і національні проблеми економіки*. 2015. Вип.8. С. 1131–1134.
2. Овчарик Р.Ю. Аудит на базі комп'ютерних програм: продуктивність, рентабельність та тенденції розвитку. *Інтернаука*. 2017. № 1 (1). С. 68–72.
3. Lebedyk H., Yatsenko V. Features of accounting liability of enterprises of Ukraine. *Економіка і регіон*. 2018. № 3. С. 88–94.
4. Морозова Є.П., Левчинський Д.Л. Основні засади аудиту кредиторської заборгованості згідно з міжнародними стандартами. *Інтелект XXI*. 2016. № 5. С. 17–19.
5. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність в Україні» від 21.12.2017 р. № 2258–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 04.03.2025 р.)

6. Василюк М.М. Концептуальні основи якості аудиту: монографія. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2019. 588 с.

7. Василюк М.М., Кузьмін Т.Л., Дмитрів М.В. Організація обліку та контролю фінансових результатів як складова системи управління підприємством. *Економіка та Суспільство*. 2024. Випуск 68. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5044/4990> (дата звернення: 04.03.2025 р.)

8. Kuzmin T., Leshchuk H., Savkiv U., Sas L. Optimization of enterprise costs through outsourcing in accounting and taxation in the context of anti-crisis management. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpatian National University*. Vol. 11 No. 4 (2024). p. 51–58.

REFERENCES:

1. Dubinina M.V., Lozynska T.V. (2015) Potocni zobov'iazannia: poriadok vyznachennia ta vidobrazhennia u balansi [Current liabilities: procedure for determination and presentation in the balance sheet]. *Holovni i natsionalni problemy ekonomiky – Global and National Problems of Economics*, vol. 8, pp. 1131–1134.
2. Ovcharyk R.Yu. (2017) Audit na bazi kompiuternykh prohram: produktyvnist', rentabel'nist' ta tendentsii rozvytku [Audit based on computer programs: productivity, profitability, and development trends]. *Inter-nauka – Internauka*, no. 1 (1), pp. 68–72.
3. Lebedyk H., Yatsenko V. (2018) Features of accounting liability of enterprises of Ukraine. *Ekonomika i rehion – Economy and Region*, no. 3, pp. 88–94.
4. Morozova Ye.P., Levchynskiy D.L. (2016) Osnovni zasady audytu kredytorsoi zaborgovanosti zhidno z mizhnarodnymi standarty [Basic principles of auditing accounts payable according to international standards]. *Intellekt XXI – Intellect XXI*, no. 5, pp. 17–19.
5. Zakon Ukrainy "Pro audyt finansovoi zvitnosti ta audytor's'ku diial'nist' v Ukraini" vid 21.12.2017 r. № 2258–VIII. [Law of Ukraine "On Audit of Financial Statements and Auditing Activities in Ukraine" of 21.12.2017, No. 2258–VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (accessed: 04.03.2025).
6. Vasylyuk M.M. (2019) Kontseptual'ni osnovy iakosti audytu: monohrafiia [Conceptual Foundations of Audit Quality: Monograph]. Ivano-Frankivsk: Vydavets Kushnir H.M., 588 p.
7. Vasylyuk M.M., Kuzmin T.L., Dmytriv M.V. (2024) Orhanizatsiia obliku ta kontroliu finansovykh rezul'tativ yak skladova systemy upravlinnia pidpriemstvom [Organization of accounting and control of financial results as part of enterprise management system]. *Ekonomika ta Suspil'stvo – Economy and Society*, no. 68. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5044/4990> (accessed: 04.03.2025).
8. Kuzmin T., Leshchuk H., Savkiv U., Sas L. (2024) Optimization of enterprise costs through outsourcing in accounting and taxation in the context of anti-crisis management. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpatian National University*, vol. 11 no. 4, pp. 51–58.